

JIRÍ DYNDY, SLOVANSKÉ POHANSTVÍ VE STŘEDOVĚKÝCH RUSKÝCH KÁZÁNÍCH. [SLAVIC PAGANISM IN MEDIEVAL RUSSIAN HOMILETICS] PRAHA: SCRIPTORIUM 2019, 408 STRANI, 41 SLIK.

Češki religiolog in slavist Jiří Dynda je pravkar naredil naslednji korak v svojem izjemno plodnem prizadevanju za ponovno objavo pisnih virov, ki govorijo o nekrščanskem verovanju Slovanov. Potem ko je leta 2017 izšla njegova knjiga srednjeveških virov v latinščini, ki se nanašajo na prostor zahodnih Slovanov, je pravkar objavil zbirko srednjeveških pridig v stari knjižni vzhodni cerkveni slovanščini. Gre za besedila, ki poleg Pripovedi o minulih časih (znani tudi kot Nestorjeva kronika) vsebujejo najbolj znana besedila, ki jih že dolgo navajajo vsi raziskovalci verovanja starih Slovanov, zlasti vzhodnih Slovanov.

Dynda je deset najpomembnejših virov razvrstil enega ob drugem, z originalnimi besedili različnih redakcij in v vzporednem češkem prevodu. To bralcu omogoča pregledne strukturne primerjave in raziskovanje morebitnih povezav. A sopostavljeni viri predstavljajo samo tretjino obsega knjige; prvi dve tretjini zavzemajo komentarji, predvsem pa obširna analiza pripovedi. Pri tem gre za tekstnokritične literarnozgodovinske prijeme, ponekod pa tudi za vsebinske primerjave s poročili latinskih virov in celo za primerjave z nekaterimi folklornimi izročili. Vse to je namenjeno iskanju odgovora na osnovno vprašanje: kaj je tisto, na kar pridigarji ciljajo.

Medtem ko je povsem nedvoumno, da so avtorji krščanski duhovniki, ni tako jasno, kdo so njihovi poslušalci. Besedila so v precejšnji meri kompilacija starejših predlog. Gre za boljše ali slabše prevode iz bizantinskih grških besedil kot tudi za

odlomke starejših cerkvenoslovanskih spisov. To osnovno gradivo so pisci nato predelali do te mere, da so besedila postala razumljiva novemu občinstvu. Žal ni trdnih meril, ki bi pomagala razločevati med literarnimi umotvori piscev in opisi splošno znanih realij v njihovem življenjskem okolju. To dobro kaže zgodovina raziskav, ki jo Dynda vestno dodaja posamičnim primerom. Iz nje je razvidno, da je pristop posameznih interpretov močno individualno arbitraren. Kar nekateri jemljejo za čisto resnico, je drugim literarna izmišljotina. Seveda ima pri tem veljavo zdravorazumska predpostavka, da so imeli pisci pridig opraviti z nečim realnim, kar so razumeli kot odklon od pravovernega krščanstva. Če bi bile vse njihove navedbe čista izmišljotina, bi nastal problem motivacije, zakaj se sploh vznemirjajo. Dynda tako krmari med Scilo fantazije in Karibdo čiste resnice, pri čemer se ne boji povedati lastnega mnenja, čeprav ve, da je subjektivno. Tak pristop mu štejem v dobro, kajti načelno ne zaupam avtorjem, ki razglašajo lastno nepristranost in navidezno objektivnost. Kaj takega namreč ne more obstajati.

Dynda odklone, ki jih opisujejo pridige, obravnava kot dediščino poganskih navad, verovanj in ritualov, ki pa jo je treba presojeti v kontekstu krščanske kulture, v kontekstu tamkajšnje srednjeveške in novoveške religioznosti, ki je imela sinkretični sestav iz različnih delov, vendar je vseeno delovala celostno. S tem skuša tudi preseči pojem *dvojeverja*, ki je v srednjem veku, po njegovi analizi, pomenil dvoličnost in so mu šele moderni avtorji podelili pomen hkratne vere v dva religiozna sistema. To izločanje dvojeverja je rdeča nit Dyndove spremne študije. Morda bi se komu zdelo, da gre za njegovo raziskovalno kaprico, vendar je mnogo več kot to. Gre za paradigmatično

drugačen pogled na tedanje verske razmere, ki omogoča drugačna raziskovalna vprašanja. Od vprašanj pa so odvisni odgovori, ki jih iščemo. Že samo iz Dyndovih navajanj je razvidno, da se interpretiranje religije vzhodnih Slovanov že dolgo vrti v istih krogih, ki jih določata vera in dvom, ne pa povečevanje razumevanja. To stanje lahko preseka samo povsem nova vprašanja.

Ponovno je treba poudariti, da so avtorji virov o verovanju Slovanov krščanski duhovniki in da smo odvisni od njihove optike. Njihovi opisi so samo odmev nečesa. Česa? Kaj so videli? Kaj so razumeli? Kako so razumeli? Kaj so bili pripravljeni napisati? In če govorimo o omenjenih pridigah, so bile te zelo očitno namenjene kristjanom, nemalokrat so govorile celo o neprimernem obnašanju krščanskih duhovnikov. Kot da stojimo pred nevidnim informacijskim zidom.

Trdim, da nam prehod preko tega zidu pomaga ustvariti folkloristično gradivo, ki sta ga v zahodni Sloveniji našla Pavel Medvešček (*Iz nevidne strani neba: razkrite skrivnosti staroverstva*, Studia mythologica Slavica, Supplementa, suppl. 12, Ljubljana 2015) in Boris Čok (*V siju mesečine*, Studia mythologica Slavica, Supplementa, suppl. 5, Ljubljana 2012). Oba podajata prvoosebne izpovedi ljudi, ki so neodvisno od krščanstva ohranili svojo staro vero do naših dni. Na tem mestu ni pomembno, koliko je ta vera podobna tisti iz srednjega veka, zadošča že samo to, da gre za pogled z druge strani informacijskega zidu. In sedaj imamo možnost preveriti, kaj ta pogled pomeni na krščanski strani zidu.

Navedel bom samo en primer. Gre za globoko prepričanje o starosti domače vere, predvsem o tem, da je starejša od krščanstva, ki se je uveljavilo kasneje. To prepričanje je pomembno v sporu o tem, kdo je bolj upravičen do obstoja v nekem prostoru, do

obstoja, ki pomeni vero kot način življenja. In v takem sporu je normalno, da se argumentacija poenostavi na vprašanje, čigav bog je starejši. Ko postavimo to vprašanje, postanemo pozorni na pridigo (Pridiga in razodetje svetih apostolov), ki je Dynda ni uvrstil v svoj izbor in mimogrede omenja samo njen odlomek (str. 51). Ta pridiga namreč trdi, da so bili Perun, Hors, Div, Trojan nekoč ljudje v Rimu, Grčiji, na Cipru in drugod, ki so jih pozneje ljudje začeli lažnivo častiti po božje. Dynda odlomek obravnava kot literarno zanimivost. V luči vprašanja, čigav bog je starejši, pa dobi izjemno velik pomen. Domislica avtorja pridige je seveda brez tega vprašanja brez motivacije in navidezno naključna. Vendar ni, dokazuje, da je tudi tedaj obstajala živa diskusija o tem, čigav bog je starejši, dokazuje, da je ob krščanski skupnosti obstajala nesinkretična skupnost starovercev, ki se je borila za svojo identiteto in jo skušala ohraniti. Dokazuje, da je tudi pokristjanjena javnost verjela v večjo starost naštetih bogov, kar je pisec lahko razvednil samo s trditvijo, da so res starejši, da pa so lažni, ker so bili v resnici to nekoč ljudje.

Primer kaže, kako odlično je sestavljena knjiga Jiříja Dynde – je kot instrument, iz katerega lahko izvabimo nove zvoke, če le znamo najti pravo struno in nanjo zabrenkati.

Andrej Pleterski, Ljubljana